

A nyár elején vehettük kezünkbe *Stipta Istvánnak*, a Miskolci Egyetem tanszékvezető professzorának „Die vertikale Gewaltentrennung” címmel megjelent, német nyelvű tanulmánykötetét. A vertikális hatalommegosztás problémája – közel három évtized óta – a szerző legfontosabb kutatási területe. Ez idő alatt a vármegyék polgári típusú átalakításának szinte minden részterületét feldolgozta, amelynek kapcsán a területi önkormányzatok speciális típusait (pl. Hajdú-kerület) is érintette. Ehhez szorosan kapcsolódott a közigazgatás bírói kontrollja, amely a polgári átalakulásnak szintén egy fontos, és új intézménye. A most megjelent kötet az említett kutatások – zömében itthon már publikált – eredményeit adja közre német nyelven, amellyel azok így a szélesebb nemzetközi szakirodalom részévé válhattak. Mindezek mellett a szerző – röviden – más területeken folytatott kutatási eredményeit is publikálja: megtaláljuk Kossuth Lajos alkotmány-tervezetéről, illetőleg az európai integráció történetéről megjelent munkáinak egy részét is. A vázlatosság különösen az utóbbira vonatkozik, hiszen a huszonöt oldalnyi anyag csak töredéke annak, amit a szerző már eddig itthon publikált. Így a tanulmánykötet tartalmában két különböző célt lehet felfedezni. A legfontosabbnak az tűnik, hogy a nemzetközi szakirodalom részére hozzáférhetővé váljék a magyar alkotmány fejlődésének egy igen fontos mozzanata: a vármegyék polgári típusú átalakítása, és a közigazgatás feletti bírói kontroll hazai kiépítése. Mindemellett azonban – második célként – a szerző megragadja az alkalmat, hogy röviden egyéb kutatási eredményeiről is tájékoztassa a szélesebb nemzetközi szintű olvasói kört. Hasonló elhatározás vezethette abban is, hogy egy, a címhez szorosan szintén nem tartozó, harmadik elemmel is kiegészítette kötetét. S ez rögtön az első fejezet, ahol bő ötven oldalon keresztül a hazai jogtörténelmi tudomány fejlődését mutatja be, annak XVIII. századi kialakulásától napjainkig. A kiegészítő elemek terjedelménél azonban ügyel arra, hogy a cím és a tartalom kapcsán ne tévessze meg az olvasót. A munka több mint kétharmada valóban a címben meghatározott vertikális hatalommegosztásról, illetőleg az ahhoz kapcsolódó bírói felügyeletről szól, és így a kiegészítő részek nem érik el a terjedelem egyharmadát.

A mű címe által képviselt rész tehát két jelentős elemből: a közigazgatás feletti bírói kontroll hazai kialakításának, illetőleg a polgári átalakulást célzó vármegyei reformok folyamatának bemutatásából áll. Mindkettőre jellemző a részletes kimunkáltság. A konkrét, és könnyen megismerhető törvényi szabályozások bemutatása mellett a szerző jelentős energiát fordít a törvénytervezetek előkészítésének folyamatára, azok parlamenti vitájára. Az elméleti alapokat azonban még tovább viszi, a konkrét törvénytervezetek előkészítését megelőző időszakokra. A magyar polgári átalakulásra talán legnagyobb befolyással bíró két személy: Deák Ferenc és Kossuth Lajos munkásságát, mint fontos kiindulópontot ragadja meg. Mindemellett kitekint a külföldi mintákból eredő befolyásoló tényezőkre is. Így a konkrét jogintézmények kialakulásának minden fontos elemét megtalálhatjuk: az elméleti alapok megjelenése, a törvényterve-

A vertikális hatalommegosztás

István Stipta: Die vertikale Gewaltentrennung. Ungarische Rechtshistoriker. Gondolat Kiadó, Budapest, 2005. 332. p. ISBN 963 9567 99 x

zetek előkészítése, a külföldi minták befolyása, és a sajnos mellőzhető politikai determinációk, amelyeket leginkább a törvénytervezetek parlamenti vitája közvetített.

A közigazgatás bírói kontrolljának megjelenésében a legfontosabb elméleti előzményt Deák Ferenc állambíró-sági koncepciója jelentette. Így az erre vonatkozó fejezetet a szerző is ennek a problémakörnek a feldolgozásával kezdi. A másik jelentős tényező az osztrák minta befolyása volt. Magyarország abba a sajátos helyzetbe került, hogy egy olyan országgal alkotott közös államalakulatot, ahol a közjogi bíráskodás egész Európában a legfejlettebbek közé tartozott. Bár ez hazánkra konkrét közjogi kényszert nem jelentett, hiszen a Deák által megkonstruált kiegyezés fontos alapelve volt, hogy Magyarország belső kormányzatát tekintve önálló, de ennek ellenére sem lehetett figyelmen kívül hagyni. A kormányra a törvénytervezetek előkészítésekor az osztrák modell sokszor kellemetlen, de a jövő szempontjából talán hasznos befolyást gyakorolt. A közigazgatás bírói kontrolljának megeremlése ugyan nem volt vitatott cél, annak tényleges terjedelme és ereje azonban már megosztotta a jogtudomány és a politikai élet szereplőit. A szerző is jelzi, hogy a Közigazgatási Bíróiságról szóló 1896: XXI. tc. egy kompromisszum eredménye lett. Az új bírói testület súlya az osztrák oldalon működő hasonló fórumét nem érte el, ugyanakkor talán erősebb lett annál, mint amire külső befolyás nélkül, önerőből tellett volna.

A vármegyerendszer polgári típusú átalakításánál a tételes törvényhozás kapcsán először – a mértékét tekintve – nem túl jelentős 1848-as reformot tekinthetjük át, annak az utolsó rendi országgyűlésben lefolytatott vitájával együtt. Majd az 1870-es második megyetörvény következik, a külföldi hatások vizsgálatával és a történelmi tradíciók befolyásának elemzésével. Ezután a hajdú-kerület polgári kori helyzetének vizsgálatát tekinthetjük át. A polgári átalakulás idejére azonban már ezeknek a több évszázados múltra visszatekintő közigazgatási egységeknek sem lehetett más a sorsuk, mint a megyerendszerbe történő betagozódás. Az önkormányzati rendszer további vizsgálataként a szerző Deák Ferencnek és Kossuth Lajosnak a témában kifejtett munkásságát veszi vizsgálat alá, azokat a lényegesebb periódusokra bontva.

A munkáról összességében megállapíthatjuk, hogy a magyar alkotmányfejlődésnek egy olyan elemét dolgozta fel, amely nemzetközi szinten még nem került publikálására, így mindenképpen hiánypótló.